

שאוולי

(שבלי; ליטאית: Siauliai, שאוליאוי). עיר בליטה, הגדולה ביותר בצפון מערבה. ראשוני היהודים התיישבו בש' במאה ה-17. ערב פרוץ מלחמת-העולם השנייה ישבו בעיר כ-5,360 יהודים. כ-1,000 יהודים הצליחו להימלט לפנים ברית-המועצות בארבעת הימים שבין תחילת פלישת הגרמנים לכיבוש העיר ב-26 ביוני 1941. מספר היהודים שהיו בש' עם הכיבוש, ובכללם פליטים מפולין ויהודים שהגיעו מעיירות הסמוכות, היה כ-6,500. בשבועיים הראשונים לכיבוש נרצחו כ-1,000 יהודים בידי הגרמנים והליטאים. בין 25 ביולי ל-31 באוגוסט הוקם בש' גטו ברובע קאוקאז (Kaukazas) וברובע טראקו (Trakai). בין ראשית ספטמבר 1941 לדצמבר נרצחו עוד כ-1,000 יהודים שנשלחו לז'אגר (Zagare) וכן 750 יהודים שעבדו בכפרים הסמוכים באישור השלטונות. במקביל לכך הגיעו לגטו ש' כ-1,000 יהודים שברחו מהצרות מעיירות סמוכות, כך שאוכלוסיית הגטו הגיעה ל-4,500-5,000 נפש. בראש הגטו עמד יודנט בן חמישה חברים, בראשותו של מנדל ליבוביץ'. בגטו פעל בית-חולים ובו 40 מיטות. כ-1,000 ילדים בגיל בית-הספר למדו באורח לא סדיר.

בספטמבר 1941 התחילו להעביר מש' קבוצות יהודים לעבודה בסביבה: לעבודות בנייה בשדה התעופה זוקנה (Zokniai), למכרות הכבול של ראדווילישוק (Radviliskis), באצ'ונאי (Baciunai), רקיבה (Rekyva), למחסני הנשק בלינקייטשי (Linkaiciai), ולפריקת סלק-סוכר בפאוויאנאי (Pavenciai). ב-1943 נשלחו קבוצות עובדים לבית-חרושת ללבנים בדאוגל (Daugialiai), למחצבת סיד באוקמאין (Akmene) ולמפעל לגידול זרעים בוידוקלה (Vidukle). בש' עצמה הועסקו יהודים בבתי-החרושת לעורות, לעיבוד עצים ולפשתן, בקואופרטיב 'מאיסטאס' ('Maistas'), 'גוברניה' ('Gubernija') ובתי-מלאכה שונים.

בסוף 1941 הוקם בגטו ארגון מחתרת בלתי מפלגתי, 'מסדה', מחברים בכול תנועות הנוער הציוניות. ב-1942 הוקם הארגון 'זעלבסטשוץ' ('הגנה עצמית') והקיף את 'מסדה', 'החלוץ', בית"ר, 'נצ"ח' (נוער ציוני חלוצי) והקומוניסטים. לגטו הוברח קצת נשק, אך לכלל התמרדות לא הגיעו. הופיעו העיתונים המחתרתיים 'מסדה', 'התחיה', ו'ממעמקים'.

את קורות גטו ש' ניתן לחלק לארבעה פרקים: תחילה היתה תקופת האקציות, מספטמבר עד דצמבר 1941; אחר-כך, עד ספטמבר 1943 היתה 'תקופה שקטה' יחסית; התקופה השלישית, מספטמבר 1943 עד יולי 1944, היא תקופת הפיכתו של הגטו למחנה ריכוז; התקופה האחרונה היא מערב חיסול הגטו באביב 1944 עד שילוחם של היהודים לגרמניה, פעולה שהסתיימה ב-22 ביולי 1944.

בספטמבר 1943 הועבר הגטו לפיקוד הס"ס והפך למחנה ריכוז. חלק מתושביו הועברו מהגטו למחנות שהיו צמודים למקומות עבודתם. ב-5 בנובמבר 1943 נערכה אקציה במחנה הריכוז ש', ו-574 ילדים ומאות אחדות של זקנים ונכים נשלחו להשמדה. גם במחנות

הצמודים למקומות העבודה נערכו אקציות דומות. ביולי 1944, משקררר הצבא האדום לש', הוצאו אחרוני היהודים מש' לגרמניה, רובם למחנה שטוטהוף. רובם הגדול נספו ורק כ-500 מיהודי ש' זכו לראות את יום השחרור.